

توسعه پارس جنوبی؛ تر دیدهای عالمانه، تدبیرهای شجاعانه

مجتبی کریمی زارچی

برای برپایی جکت راهاندازی عرشه و نصب تجهیزات در حالت ایده‌آل بوده و زمانی که تمامی منابع مالی مورد نیاز، فناوری‌های حفاری در دریا و تجهیزات سکوهای دریایی آماده به کار و دانش استفاده از آنها به طور بالفعل موجود باشد، مطرح می‌شود. در حالی که اکنون صنعت نفت و گاز ایران زیر ذره‌بین شدید غرب و آمریکا است. طبیعتاً بخشی از فناوری‌های حفاری در دریا و سکوهای دریایی از فناوری‌های وارداتی به حساب می‌آید که با تشدید تحریم‌ها امید چندانی برای کسب و استفاده آنها از راه‌های کم هزینه نیست که حتی اگر چنین باشد لاقلاً در زمان دست‌یابی به تجهیزات و هزینه لازم تأملات جدی وجود دارد. حتی در صورت کسب تجهیزات، قطعات و فناوری‌های مورد نیاز به نظر نمی‌رسد به تمامی دانش فنی توسعه پارس جنوبی دست یافته باشیم و اکتساب تمامی دانش لازم نیز خود مستلزم افزودن زمان دیگری به مدت زمان اشاره شده (۳۵ ماه) است.

روند توسعه پارس جنوبی و زمان اتمام پروژه در گذشته

در پایان دولت هشتم، قرارداد فازهای ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۱۲ که جمعاً معادل ۷ فاز ظرفیت کاری دارند، منعقد شد. بعد از گذشت پنج سال، پیشرفت فیزیکی فازهای ۱۵ و ۱۶ حدود ۴۰ درصد، فازهای ۱۷ و ۱۸ حدود ۳۴ درصد و فاز ۱۲ حدود ۱۵ درصد گزارش شده است و این میزان پیشرفت پس از این مدت زمان و در زمانی که هنوز قطعنامه چهارم (و تحریم‌های یکجانبه آمریکا و اروپا که به طور ویژه صنعت نفت و گاز را هدف قرار داده است) به تصویب نرسیده بود از پیشرفت نه چندان مناسبی حکایت دارد. همچنین نگاهی به قراردادهای گذشته پارس جنوبی با پیمانکاران خارج و داخل در گذشته (و در بهار عسلویه و زمانی که هنوز تحریم‌ها شکل جدی به خود نگرفته بود) زمان مورد نیاز جهت توسعه را بهتر نشان می‌دهد. شرکت ایتالیایی «انی» که از بهترین‌ها بود، توسعه دو فاز پارس جنوبی را ۵۴ ماهه به پایان رسانید. سه شرکت پیمانکاری داخلی که اکنون با آنها قرارداد امضاء شده است در گذشته نیز قراردادهای را در این زمینه به امضاء رسانیده‌اند که البته هنوز به اتمام نرسیده است. قرارداد توسعه دو فاز ۱۵ و ۱۶ پارس جنوبی با قرارگاه خاتم‌الانبیا پنج سال پیش به امضاء رسیده

انعقاد قرارداد شش فاز توسعه پارس جنوبی (۱۳، ۱۴، ۱۹، ۲۲، ۲۳ و ۲۴) در خرداد ماه امسال با کنسرسیومی از پیمانکاران داخلی (ایدر، صدرا و پتروپارس) به ارزش کلی ۲۱ هزار میلیارد تومان و با هدف افزایش روزانه ۱۴۰ میلیون مترمکعب گاز، نقطه عطفی در عقد قراردادهای صنعت نفت و گاز است. اکنون که مدیران ارشد در اولویت‌های خود به مهمترین مسائل در حوزه نفت و گاز اشاره داشته و سعی در برداشتن گام‌های اساسی در این باره دارند. تأکید بر توسعه پارس جنوبی و بهره‌برداری از فازهای مشخص شده با هدف رسانیدن به نیاز داخل (مصرف خانگی و پالایشگاهی)، تزریق به مخازن نفتی (که در صورت عدم اجرای آن در طی چند سال آتی تولید نفت به نصف کاهش یافته و حتی پاسخ‌گوی نیاز داخل نیست) و صادرات به ترکیه و پاکستان، همچنین تأکید بر تولید و برداشت از میادین مشترک و غیره، همه و همه نشان از پختگی و تدبیر در تدوین اولویت‌ها و شکل‌گیری عزم جدی در پیمودن این مسیر است.

در رابطه با قرارداد اشاره شده گرچه نباید از تدبیر و توانمندی مدیران و حتی پیمانکاران داخل جهت فعالیت جدی در صنعت نفت غافل شد، اما از جهت دیگر باید نگاهی کارشناسانه به تمامی جوانب داشت و واقع‌بینی را در تمامی تصمیمات لحاظ کرد تا خدای نخواستہ شور و شفع اولیه گمراهان نسازد و امید واهی تلقی نگردد. این نوشتار مختصر جوانب موفقیت در این پروژه را مورد بررسی قرار داده است.

زمان مورد نیاز جهت عملیات اجرایی و فنی

به لحاظ اجرایی و فنی برای شروع کار در این منطقه حداقل نیاز به حفر ۱۲ چاه است و برای حفر هر چاه حداقل ۷۵ روز نیاز است که جمعاً حدود ۹۰۰ روز می‌شود و برای برپایی جکت راهاندازی عرشه و غیره (در سکوهای دریایی) و نصب تجهیزات حداقل ۳۰۰ روز نیاز است؛ بنابراین حداقل زمان برای پیمانکاران داخلی باید حدود ۶۰ ماه در نظر گرفته شود. (ترکان، روزنامه پول - ۸۹/۳/۲۶) در نظر گرفتن مدت زمان‌های ۷۵ روزه برای حفر چاه یا ۳۰۰ روزه

شرکت در دل برخی از خریداران سهام زنده شد و انتظار این بود که این شرکت هر چه سریعتر میزان سوددهی خود را برای خریداران و فعالان سهام و بورس تهران شفاف سازد. این شرکت مدتها پس از گذشت زمان از قرارداد و درخواست سازمان بورس و اوراق بهادار مبنی بر شفاف کردن شاخص و سود خود پاسخی را ارائه نکرد. این نشانه‌ها سوالات جدی و تردیدهایی را برای فعالان بورس و امور اقتصادی کشور ایجاد کرده است؛ چرا که شرکتی که صاحب چند میلیارد دلار قرارداد جدید با ترک تشریفات می‌گردد. بایستی در وضع مناسبی قرار گرفته باشد و خبر قرارداد میلیارد دلاری، علائم خوبی را در شاخص‌ها و میزان سود بورس نشان دهد. سهم صدرا در بورس آن گونه که انتظار می‌رفت روند مثبت و سودی را در بر نداشت و در علم اقتصاد کاهش قیمت و منفی شدن سهم، از زیان‌ده بودن و نامناسب بودن شرکت حکایت دارد. اتفاقات صدرا حتی شائبه صوری بودن قراردادهای پارس جنوبی با این شرکت‌ها (و به خصوص صدرا) در بین سهامداران و فعالین عرصه بورس پدید آورد. البته چند ماه بعد از قرارداد با تغییر مدیرعامل این شرکت و تعیین سود سالیانه مسائل این شرکت تا حدودی شفاف‌تر شد.

تحریم‌های بین‌المللی

گرچه عزم جدی و ملی جهت مقابله با فاز جدید تحریم‌های بین‌المللی در حال شکل‌گیری است و انعقاد قرارداد با پیمانکاران داخلی جهت بی‌اثر نشان دادن تحریم‌ها و به رخ کشیدن توان داخلی است. اما باز نباید واقع بینی را فدای احساس و غرور ملی کرد. به بیان دیگر در عین معتقد بودن به ایدئولوژی‌های اسلامی و ملی خود نباید در تصمیمات و اقدامات عقلانیت، کارآمدی و واقع‌بینی را در نظر نگرفت. تحریم‌های جدید بین‌المللی و بخصوص سیر جدید تحریم‌های اتحادیه اروپا و کنگره آمریکا که به طور مستقیم صنعت نفت و گاز ایران را هدف قرار گرفته است، باید مورد مذاقه و بررسی جدی قرار گیرد. کنگره آمریکا تنبیه‌های شدیدی را برای سرویس‌دهندگان، سرمایه‌گذاران و شرکت‌هایی که هر نوع خدمات به صنعت نفت و گاز ایران دهد در نظر گرفته است. همچنین اتحادیه اروپا در حالی که نیاز خود به انرژی و نفت و گاز ایران را پذیرفته و آنها را برای تعادل در صحنه انرژی دنیا لازم دانسته و به آن اذعان دارد با این حال صنعت نفت و گاز ایران را تحریم می‌نماید.

تحریم‌های بین‌المللی دو رکن اساسی توسعه حوزه پارس جنوبی ایران را هدف قرار داده‌است: ۱- کسب سرمایه خارجی و منابع مالی مورد نیاز و ۲- فناوری و دانش فنی مورد نیاز جهت توسعه.

سرمایه‌گذاری و منابع مالی

هم اکنون تلاش‌های جدی برای جبران فقدان منابع مالی و سرمایه‌گذاران خارجی انجام گرفته است. فروش اوراق مشارکت ارزی و ریالی، اختصاص بودجه قابل توجه به آن از جانب مجلس، همچنین برنامه‌ریزی جهت حضور و سرمایه‌گذاری بانک‌ها و منابع مالی-اعتباری داخل در پروژه‌های صنعت نفت و گاز انجام پذیرفته است. با تدبیر مسئولان و همت بلند ایرانیان این بخش از اهداف تحریم‌ها پشت سر گذارده می‌شود. البته ناگفته نماند که به ثمر نشستن این پروژه و به فرض انجام موفقیت ۳۵ ماهه، بازگشت سرمایه در پروژه پارس جنوبی بالغ بر سه سال و نیم زمان نیاز دارد؛ در حالی که معمولاً سرمایه‌گذاران در شرایطی که کسب نقدینگی و سود، بیش از یک سال زمان ببرد به سادگی حاضر نمی‌شوند و در نظر گرفتن سیستم انگیزشی و نرخ سود بالا برای مؤسسات مالی و این دسته از سرمایه‌گذاران حقیقی و حقوقی را می‌طلبد و این امر، خود میزان هزینه‌های دولت را در بازپرداخت سرمایه بالا خواهد برد. اما به‌رحال سرمایه مورد نیاز حتی با هزینه‌های اضافی بیشتر، کسب خواهد شد.

فناوری و دانش فنی مورد نیاز

بخش دیگر تحریم‌ها مربوط به حوزه فناوری و دانش فنی است. صنعت نفت ایران با عمر صد ساله، تجارب و دانش فراوانی کسب کرده و به نیروی انسانی مجرب و متخصص دست یافته که تا اندازه‌ای توانایی تولید و به کارگیری تجهیزات و تکنولوژی‌های مورد نیاز جهت حفار، توسعه و تولید نفت را کسب نموده است

بود که پیشرفت کار تا پیش از انصراف از ادامه حضور در توسعه پارس جنوبی ۴۰ درصد گزارش شده است؛ سازمان گسترش و نوسازی (ایدرو) نیز قرارداد فاز ۱۷ و ۱۸ را پنج سال پیش به امضاء رسانده در حالی که پیشرفت کار این شرکت در حال حاضر ۳۵ درصد است. دیگر پیمانکار داخلی یعنی پتروپارس نیز قرارداد فاز ۱۲ را پنج سال پیش منعقد نموده و اکنون با گذشت پنج سال کار، پیشرفت ۱۵ درصدی داشته است. (ترکان، روزنامه پول-۸۹/۳/۲۶)

انصراف قرارگاه خاتم الانبیا از توسعه دو فاز ۱۵ و ۱۶ پارس جنوبی

قریب پنج سال پیش با انصراف شرکت نروژی آکرکاورنر از ادامه توسعه پارس جنوبی به دلیل تحریم‌های قطعنامه‌های شورای امنیت، پروژه توسعه فازهای ۱۵ و ۱۶ به ارزش بیش از دو میلیارد دلار با ترک مناقصه به قرارگاه سازندگی خاتم الانبیا واگذار شد. اما شکوفه‌های امیدی که آن زمان تازه سرباز کرده بودند بعد از گذشت این مدت زمان پژمرد و قرارگاه خاتم التیرماه امسال و درست یک ماه پس از واگذاری توسعه ۶ فاز به پیمانکاران داخلی، با پیشرفت کار ۴۰ درصد از ادامه حضور انصراف داد. این دو فاز البته سریعاً به دو پیمانکار اصلی فعال در پارس جنوبی واگذار شد؛ به طوری که ایزویکو به عنوان رهبر اجرای طرح در بخش دریایی به همراه شرکت‌های (صف) و (مهندسی و ساخت تأسیسات دریایی ایران) به فعالیت‌های خود ادامه داده و مسئولیت اجرای بخش خشکی و خرید تجهیزات نیز به شرکت نفت و گاز پارس واگذار شده است.

بررسی دلایل اصلی انصراف قرارگاه خاتم از حوصله این نوشتار خارج است، اما بدون شک تحریم‌های بین‌المللی و افزایش نجومی هزینه‌های خرید تجهیزات و دانش فنی در این باره بی‌تأثیر نبوده است. گرچه نمی‌توان آینده را پیش‌بینی کرد، اما می‌توان این سؤال در مطرح کرد که شرکت صدرا که هم اکنون و پس از قرارداد خردادماه سال جاری که متولی اصلی توسعه سه فاز ۲۲، ۲۳ و ۲۴ پارس جنوبی شده است و یکی از شرکت‌های زیر مجموعه قرارگاه است آیا می‌تواند در چنین شرایطی که قرارگاه را به انصراف کشاند به توسعه بدون وقفه و در همان چارچوب ۳۵ ماهه پروژه کار را به انجام برساند؟

شرایط پیش‌روی شرکت صدرا

سهام شرکت صدرا که یکی از سه پیمانکار اصلی در توسعه پارس جنوبی است هم اکنون در بازار بورس تهران، خرید و فروش می‌شود. پیش از انعقاد قرارداد و حتی پس از آن امیدهایی در بورس جهت افزایش ارزش سهام این

رشد تقاضای نفت جهان در سال آینده

آژانس بین‌المللی انرژی پیش‌بینی کرد با وجود کُندی بازسازی اقتصاد جهانی، تقاضای نفت در سال ۲۰۱۱ بیش از برآوردهای قبلی افزایش خواهد یافت. طبق پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی، میانگین تقاضای جهانی نفت خام، روزانه ۸۷ میلیون و ۹۰۰ هزار بشکه نفت خواهد بود. با این که پیش‌بینی جدید، نسبت به برآورد ماه گذشته میلادی، ۵۰ هزار بشکه بیشتر بود، اما همچنان ۸۰ هزار بشکه از برآورد اولیه سال جاری میلادی کمتر است. آژانس بین‌المللی انرژی افزود، با توجه به دورنمای شکننده بازسازی اقتصاد جهانی، همچنان خطر افت تقاضا وجود دارد. در سال جاری میلادی، رشد اقتصاد جهانی ۴/۵ درصد خواهد بود، اما سال آینده، نرخ رشد اقتصاد جهانی از ۴/۳ درصد فراتر نمی‌رود. با توجه به انتشار گزارش‌هایی مبنی بر کاهش نرخ رشد تولید صنعتی چین و افت تولید نیروی کار آمریکا در سه ماه دوم سال جاری میلادی، قیمت نفت پیش از انتشار گزارش آژانس بین‌المللی انرژی کاهش یافت. یکی از پشتوانه‌های گزارش جدید آژانس، پیش‌بینی‌های مثبت صندوق بین‌المللی پول درباره رشد اقتصادی در سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ بود. با این که از نظر آژانس دورنمای تقاضای نفت در سال آینده مثبت‌تر است، اما همچنان رشد تقاضای این محصول آهسته باقی می‌ماند. بنا به اعلام آژانس بین‌المللی انرژی، تقاضای روزانه نفت در سال ۲۰۱۱، یک میلیون و ۳۰۰ هزار بشکه افزایش خواهد یافت. در حالی که میزان افزایش تقاضای روزانه این محصول در سال جاری میلادی، یک میلیون و ۸۰۰ هزار بشکه (۲/۲ درصد) بود.

در گزارش ماه گذشته این آژانس، میزان رشد تقاضای روزانه نفت، ۲/۱ درصد برای سال ۲۰۱۰ و ۱/۶ درصد برای سال ۲۰۱۱ بود. طبق برآوردهای آژانس بین‌المللی انرژی، افزایش تولید نفت در کشورهای غیر عضو اوپک، تأثیر افزایش تقاضا را خنثی کرده و وابستگی مصرف‌کنندگان را به تولید اوپک کاهش می‌دهد. در پیش‌بینی جدید آژانس، تولید روزانه نفت کشورهای غیر عضو اوپک در سال ۲۰۱۱، با رسیدن به ۵۲ میلیون و ۹۰۰ هزار بشکه، ۱۰۰ هزار بشکه از پیش‌بینی ماه گذشته این آژانس بیشتر خواهد بود. دلیل این پیش‌بینی، افزایش آمار تولید آمریکا و چین در نیمه دوم سال جاری میلادی است. آژانس بین‌المللی انرژی، پیش‌بینی خود را درباره میزان تولید روزانه نفت کشورهای غیر عضو اوپک در سال جاری میلادی، ۲۰۰ هزار بشکه افزایش داده و به ۵۲ میلیون و ۶۰۰ هزار بشکه رسانده است. با توجه به تحولات مذکور، آژانس بین‌المللی انرژی رقم تقاضا برای نفت اوپک را ۱۰۰ هزار بشکه کاهش داد. اوپک، تأمین‌کننده ۴۰ درصد نفت جهان، از نظر آژانس بین‌المللی انرژی باید در سال آینده میلادی، روزانه ۲۹ میلیون و ۱۰۰ هزار بشکه نفت خام تولید کند تا توازن عرضه و تقاضای جهانی نفت حفظ شود. این آژانس برآورد خود درباره تقاضا برای نفت اوپک در سال جاری میلادی را نیز ۱۰۰ هزار بشکه کاهش داد و به ۲۸ میلیون و ۸۰۰ هزار بشکه رساند. ۱۱ کشور عضو اوپک که پایبند به سهمیه‌های تولید هستند، ماه گذشته میلادی تولید روزانه خود را ۱۹۰ هزار بشکه افزایش داده و به ۲۶ میلیون و ۸۰۰ هزار بشکه رساندند. میانگین تولید روزانه نفت کل ۱۲ عضو اوپک که شامل تولید عراق نیز می‌شود، با ۲۲۰ هزار بشکه افزایش، ۲۹ میلیون و ۲۰۰ هزار بشکه بود.

گرچه هنوز به نیروی انسانی دانش یافته نیاز است و فرآیند انتقال و جذب فناوری‌های مناسب نیز به کندی صورت می‌گیرد).

اما در بخش گاز و به‌خصوص توسعه میدان‌های گازی در دریا و پارس جنوبی در زمینه‌های فناوری، دانش فنی و نیروی انسانی دانش یافته با مشکلات فراوانی مواجه است. در بسیاری از بخش‌ها نظیر حفاری در دریا و تجهیزات دریایی، ایران عزیز هنوز به خودکفایی نرسیده است و تنها راه استفاده، خرید از خارج و انتقال و استفاده آن در داخل است. همچنین علاوه بر نیاز به خرید فناوری‌های لازم، به دانش استفاده از آن نیز نیاز است که معمولاً در اختیار شرکت‌های بزرگ بین‌المللی نظیر (توتال)، (شل) و (انی) است. دستیابی به فناوری و دانش فنی و آن هم در شرایط تحریم صنعت نفت و گاز چندان آسان به نظر نمی‌رسد.

کارشناسان صنعت نفت و گاز و مهندسين فعال در عسلویه می‌دانند که مثلاً نیاز به لوله حفاری چند متری جهت حفاری در دریا که در انحصار یک شرکت آمریکایی است چگونه انجام عملیات را تا چند ماه و با شرط توفیق در خرید آن متوقف می‌سازد.

همچنین اقدام به توسعه آن هم در شرایطی که به دانش و فناوری مناسب دست نیافته‌ایم حتی ممکن است با عواقبی چون از بین رفتن نیروی انسانی و محیط زیست همراه گردد. برای نمونه می‌توان از گاز H₂S نام برد. گاز برخی از فازهای عسلویه دارای درصدی گاز سمی و بسیار خطرناک است و چنانچه مدیریت درست بر امر حفاری و توسعه متکی بر دانش و فناوری مناسب صورت نپذیرد، از بین رفتن نیروی انسانی در کمتر از یک دقیقه حتمی است.

به هر حال عدم توسعه و حفاری علمی، باز شدن پای واسطه‌های خرد و افزایش قابل توجه هزینه‌ها و زمان مد نظر جهت توسعه، از عواقب تحریم‌ها در این حوزه است، گرچه نباید از تلاش شبانه روزی کارشناسان عرصه نفت و گاز برای فائق آمدن بر مشکلات غافل شد.

جمع‌بندی

گرچه عقد قرارداد با پیمانکاران داخلی جای خرسندی است و این امر تمامی پتانسیل‌های موجود در شرکت‌های داخلی از کلان تا خرد را فعال می‌کند و حس خود باوری را شدت می‌بخشد، اما از طرف دیگر ناتوانی در به ثمر رسانیدن این شش فاز در این مدت اندک عواقب ناخوشایندی نظیر ناامیدی و سرخوردگی پیمانکاران داخل و مدیران نفتی را به همراه دارد. همان‌گونه که اشاره شد دستیابی به تکنولوژی و دانش فنی چندان آسان نیست.

انصراف قرارگاه خاتم پس از پنج سال و تنها به دلیل «حفظ منافع ملی ایران» و همچنین شرایط شرکتی چون صدرا که یکی از پیمانکاران اصلی و زیرمجموعه قرارگاه خاتم، توسعه پارس جنوبی را در چارچوب زمان گفته شده با تردیدهایی جدی روبه‌رو می‌کند. کسب تمامی سرمایه مورد نیاز از پتانسیل داخل خود هزینه‌های بسیاری را پدید آورده و شرایط روانی تحریم خود مسائل صنعت نفت و گاز را با شرایط عصبی همراه می‌سازد. در چنین شرایطی به پایان رسانیدن توسعه شش فاز در مدت زمان ۳۵ ماه (۱۰۰۰ روز) چندان سهل و آسان به نظر نمی‌رسد.

در حال حاضر به نظر می‌رسد زمان واقع بینانه جهت اتمام این چند پروژه ملی قریب به دو برابر زمان ذکر شده در قرارداد یعنی ۶۵ تا ۷۰ ماه باشد. تأکید این نکته در انتهای این مطلب لازم است که زمان ۶۵ ماه متناسب با در نظر گرفتن شرایط بد و یا سناریوی بدبینانه برای توسعه پارس جنوبی در نظر گرفته شده است و چه بسا بروز اتفاقی این شرایط را به نفع کوتاه کردن زمان تغییر دهد.

همچنین طبق نظر کارشناسان چنانچه اعتبار کافی، نیروی انسانی، فناوری و دانش مورد نیاز و همه ظرفیت‌های کشور برای اتمام عملیات توسعه فازهای نیمه‌تمام چون ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۱۲ متمرکز شود کاری بس شگرف در این حوزه صورت گرفته است.

به عبارت دیگر شاید عقاقلانه‌تر این باشد که تمامی فازهای نیمه کاره گذشته که اکنون با گذشت ۵ سال پیشرفت حدود ۵۰ درصدی داشته‌اند و گذر زمان و شرایط تحریم، کار را برایشان سخت کرده است، ابتدا در مدت ۳۵ ماه به بهره‌برداری برسند و با شرط موفقیت، مراحل اجرایی قرارداد ۳۵ ماهه جدید آغاز شود.